

BLAGOJE PAROVIĆ

Elytársak és elvtársnők!

1973-ban rendkívül fontos jubileumot ünnepelünk meg – közénk tartozik elsősorban az AVNOJ második ülészakának, valamint nagy neretvai és sutjeskai győzelmünknek a 30. évfordulója. Ezzel egyidejűleg ez a forradalmi és munkagyőzelmek és tevékenység éve – egy esztendő telt el a levél óta, ez az év a JKSZ forradalmi irányvonala megszilárdításának, az új alkotmány és a JKSZ X. kongresszusa előkészítésének időszaka.

Blagoje Parović jubileuma – születésének 70. évfordulója ugyanennek a forradalmi folyamatosságnak és korszerűségnek az eleme. Egyéniségének és forradalmi művének felidézése nagy jelentőségű a JKSZ-re és öngazgatású szocialista közösségünkre, pártunkra, a nemzetek és nemzetiségek között, a munkásosztályban és az ifjúságban a forradalmi hagyományok fejlesztésére és azon eszmei és erkölcsi értékeknek az érvényesítésére, amelyek a legjobb és leghitelesebb módon fejezik ki a forradalom minden alapvető kérdését, védik folyamatosságát, aminek érdekében ma Tito elvtárs levele és álláspontjai alapján hatalmas erőfeszítéseket teszünk.

Blagoje Parović a háború előtti jugoszláv munkás- és kommunista mozgalom egyik legkimagaslóbb személyisége, nemzetközi jelentőségű egyéniség. A jugoszláv proletariátus osztály- és forradalmi harcának megszervezéséhez való alkotó jellegű hozzájárulása szerves része nemzeteink és nemzeti-ségeink gazdag és dicső forradalmi hagyatékának. Forradalmi útján Parović Vajdaságban is tartózkodott és tevékenykedett és számottevő ösztönzéseket adott, kezdeményezéseket tett.

Tito elvtárs Blagoje Parović Šmitben „az egyik legjobb elvtársat látta, aki a munkások soraiból emelkedett fel” és a JKP V. kongresszusán tartott beszámolójában Gorkiéc frakciós, káros munkájáról beszélve Parović halálával kapcsolatban megállapította: „Mint minden addigi frakciós vezetőség ő (Gorkiéc) is rendszeresen gátolta az új vezető pártkáderek fejlődését, amely olykor az igen rafinált módon végrehajtott közvetlen

tönkretevés jellegét öltötte... Parović-Šmit esete...” Tito elvtárs ezzel rámutatott arra, hogy milyen feltételek között szakítottak félbe egy forradalmi tevékenységet és milyen volt ennek az általános forradalmi és történelmi pozíciója.

Amilyen fontos ma visszaemlékeznünk Blagoje Parović arculatára és hozzájárulására, ugyanolyan jó és nélkülözhetetlen megvitatni mindazokat a társadalmi, eszmei, történelmi témákat, amelyek munkájához és tevékenységéhez fűződnek, és ihletet szerezni abból az eszmei alapból és forradalmi gyakorlatból, amely állásfoglalását és alkotó tevékenységét juttatta kifejezésre.

Blagoje Parović születésének 70. évfordulója alkalmából a napokban jónéhány vajdasági elvtárssal beszélgettem, s felmerült bennünk a kérdés, hogyan lehet az, hogy annyira időszerűeknek tűnnek a róla mondottak, honnan harci stílusának az a forradalmi meggyőző ereje korunkban. Erre csak egy választ adhattunk – a forradalom témáit Blagoje Parović igen nagy egyéni erővel telítette és képes volt felismerni a dolgok osztálylényegét és történelmi dimenzióját. Ez tehát a forradalom természetéből és abból a tényből ered, hogy jóllehet radikálisan megváltoztatta a társadalmi, történelmi feltételeket és viszonyokat, továbbra is megmaradtak egyes kérdések, ellentmondások és összetűzések, amelyek az egész történelmi korszakra jellemzőek.

A kor, amelyben élünk és harcolunk, lehetővé teszi, hogy a forradalomról igazi művöltában beszélünk, felmérjük az osztály-történelmi és forradalmi tartalom egész mélységét és megvilágítsuk az erőteljes szerepek és hozzájárulások példáját, amelyek történelmi távlatból úgyszólván elkerülhetetlennek tűnnek a dolgok e történelmi rendjének kialakulása szempontjából. Blagoje Parović egyénisége és műve ellenállhatatlanul magára vonja a figyelmet és lenyűgöző erejű.

Tudnunk kell kihasználni és aktivizálni minden forradalmi tapasztalatainkat, bármikor is erre szükség mutatkozik. Forradalmunk szüntelenül igazolja örmagát és harcol saját természetéért.

Visszatérünk a múltba, hogy még jobban megszilárduljunk a jelenben, hogy még erősebben támaszkodjunk rá a szocialista öngazgatási átalakulás korszerű céljaiért folytatott harcunkban. Ezáltal nem homályosodik el az emlékezés Blagoje Parović arculatára és művére, hanem megvilágítja mélyebbreható funkcióját és erejét.

Az emlékezés Blagoje Parovićra manapság azoknak a forradalmi törekvéseknek és annak a gyakorlati harcnak az eleme, amelyek mindenekelőtt a Tito elvtárshoz való hűséget juttatják kifejezésre, valamint a következetességet is álláspontjainak megvalósításában. Maga Parović is rendkívül nagy hittel, büszkeséggel, derűlátással és megbecsüléssel beszélt Tito elvtársról és Moša Pijaderól. Ez tehát a társadalmi osztályharcot tükrözi,

belőle fakad és hozzá tér vissza. Ezért Blagoje Parović születése 70. évfordulójának megünneplése, amely Vajdaságban és Jugoszláviában olyan erős visszhangot keltett nemcsak emberi és politikai gesztus, hanem a forradalom tartós voltát és erejét fejezi ki, azt a pillanatot, amikor a forradalom múltja és jelene találkozik és szorosan összekapcsolódik, hogy még határozottabb lépést tegyen előre a jövőbe. Maga az a tény, hogy Blagoje Parović nevesinjei proletár, valamint gazdag forradalmi múltjának számos mozzanata, amelyeket 34 életévébe kellett összezsúfolnia igen emberi módon juttatja kifejezésre magának a forradalomnak a szellemét. Ezért az ilyen emlékezések tulajdonképpen visszatérést jelentenek a forradalom üzeneteinek, bátorságának és tartós mivoltának forrásához.

II.

Mindaddig amíg a forradalom nem vette szárnyai alá és nem telítette a proletár harcok forradalmár új kifejező erejével, Parović életútja mondhatnánk egy olyan munkás jellegzetes életútja volt, aki már az első gyermekkori felismerések idején kénytelen volt érezni a kizsákmányolt osztály súlyos társadalmi helyzetét. Élete folyamán, amelyben mesterséget tanult, nyomorgott, dolgozott, üldözték, lassan kialakult a belső állásfoglalás az élet és a társadalom iránt, erős egyéni alap jött létre a marxi szellemi állásfoglalásra és a forradalmi osztály pozícióira. A kommunistáknál és a forradalmároknál semmi sem misztikus és mégis minden olyan fennkölt és váratlan.

A felismeréseket, amelyeket munkás életútján szerzett Parović az egész forradalmi munkásmozgalom tapasztalatával ötvözte és ezt a marxizmus-leninizmus ideológiájával nemesítette. Ezért volt ereje nagy és ezért volt fejlődése ingadozásoktól mentes, Még amikor Gorkiék frakciós keze kiszorította a legszűkebb vezetőségből, ezt akkor sem hanyatlásként élte át, hanem e tény iránt forradalmi optimizmusától áthatva foglalt állást és maradéktalanul saját egyéni forradalmi és kommunista erejére támaszkodott.

A forradalom küszöbét természetesen lépte át, mint ahogyan élt is, mondhatnánk fokozatosan, mint ahogyan növekedett, de azért igen gyorsan rendkívül magasra került, ami megfelelt osztálypozíciója, marxi fel fogása és kommunista elkötelezettsége erejének.

Alább igen röviden ismertetjük e forradalmi életút életrajzi mozzanatait. A Nevesinje melletti Biogradban született 1903-ban, s már az élet küszöbén a kapitalizmus várta minden rekvizitumával, a szegénység, majd 1913-ban apa és anya nélkül maradt, az éhezés elől szökés közben Szlavóniába érkezett, majd 1917-ben Vinkovciban mesterséget tanult, s a követke-

ző évben mint cipészsegéd visszatért szülőhelyére. A nehéz munkás út Szarajevóba, Tuzlába, Bijeljina-ba, Újvidékre, Belgrádba, Zágrábba vezet, majd később még messzebb – Bécsbe, Moszkvába, Párizsba, hogy Spanyolországban érjen véget, a madridi barikádokon, a spanyol köztársaság védelmében vívott ütközetekben. De már Szarajevótól kezdve, ahol miután felszólalt egy szakszervezeti értekezleten, elbocsátották munkahelyéről, Parović megérezte a politikai osztályharc keserűségét amely csak látzólag és talán néha legfiatalabb éveiben tűnt egyszerű törekvésének arra, hogy megmaradjon a kizsákmányolás és a politikai üldözés kegyetlen feltételei között. Élete azonban igen korán a politikai harc és az osztályösszeütközés, a szilárd eltökéltség és szervezethezesség jellegét öltötte. Ily módon tevékenysége széleskörűvé, erőteljessé és még gazdagabbá vált – ezt csak a forradalmi orientáció és kutatás nyújthatja.

Miután megpróbálta cipészként biztosítani magának az életet 1921 szeptemberében Tuzlába érkezett. Mihelyt megérkezett bekapcsolódott a szakszervezet tevékenységébe, s egyidejűleg megszervezte a kommunista, ifjúságot. Az egyszerű emberi és társadalmi kezdeményezéseket politikai és osztályelkötelezettséggel közelíti meg. Kezdeményezte 1922-ben a Gorkij munkás sportegyesület megalakítását és ennek első titkára lett. E kifejezett munkás, szakszervezeti és forradalmi tevékenysége közepette 1924-ben Belgrádban felvették a Jugoszláv Kommunista Pártba.

Parović 1924 áprilisában vagy május elején eltávozott Tuzláról és Belgrádban úgy döntöttek, hogy ideiglenesen Újvidéken maradjon bizonyos ideig, mégpedig minél észrevétlenebbül. Miroslav Pintar szabó, tuzlai munkatársa már 1924 januárjában Újvidékre érkezett, munkába állt és tevékenyen dolgozott az SROJ és a NRPJ (Jugoszlávia Független Munkáspártja) helyi szervezetében.

Pintar és Parović megérkezésének idején Újvidéken már viszonylag megszilárdultak a forradalmi munkásmozgalom szervezetei, a politikai szervezetek és a szakszervezetek: az illegális JKP helyi szervezete és a JKP bácskai és észak-szerémségi titkársága, a NRPJ és az SROJ helyi szervezetei, a Független Szakszervezetek néhány üzemi csoportjai, élükön helyi tanácsal, a Jugoszláv Földmunkások Szövetségének Központi Igazgatósága és az Ácsok Szövetségének Vajdasági Tartományi Bizottsága.

Blagoje Parović újvidéki tartózkodásáról a legtöbbet az akkori munkásmozgalom részvevőinek az elmúlt 40 év alatt feljegyzett visszaemlékezéseiből tudunk meg. Ezek emlékeznek rá, hogy Parović az Arse Teodorović utcai hivatalnoki menzában lakott, amelynek igazgatója Nikola Crvenčić, a NRPJ helyi szervezetének akkori titkára volt, és hogy a NRPJ és az SROJ tagjai tartották el, s nem hagyta el szobáját. Az SROJ újvidéki helyi szervezete tagjairól készült fényképen azonban Parović is rajta van Nikola Kovačevićyal, a JKP bácskai és észak-szerémségi titkárságának

titkárával és a NRPJ másik vajdasági titkárával együtt, aki Péterváradon élt és ott tartott előadásokat az SROJ tagjai számára. Ez azt bizonyítja, hogy Parović mégiscsak el-elhagyta újvidéki lakását és részt vett az SROJ tagjai számára tartott előadásokon. (Az a tény, hogy Parovićot rendőrségi közözlőlevél alapján 1924 júniusában Újvidéken letartóztatták, úgyszintén azt bizonyítja, hogy noha igyekezett észrevétlen maradni, mégis dolgozott.) Miroslav Pintar aki Vajdaságot képviselte az SROJ kongresszusán és ott azt a feladatot kapta, hogy alakítsa meg az SROJ helyi szervezeteit, valamint e szervezetek tartományi vezetőségét, úgyszintén emlékszik arra, hogy Parovićtyal együtt igyekezett megalakítani az SROJ helyi szervezeteit Újvidék környékén (Beočinban, Óbecsén stb.), és kapcsolatot akart teremteni az újvidéki helyi szervezet, az SROJ nagybecskereki és verseci helyi szervezetei között. Parović nyilván sokat segített az SROJ és az SKOJ befolyásának megszilárdításában Vajdaságban, tehát Parović és Pintar, noha ebben az időben még nem létezett az SKOJ vajdasági szervezete, jelentős mértékben hozzájárult a vajdasági proletárok és más haladó szellemű ifjúság önálló tevékenységének megalapozásához, aminek eredményeként 1926-ban megkezdődött az SKOJ szervezeteinek felújítása Vajdaság több helységében.

Parović másodszor 10 év múlva érkezett Újvidékre.

A JKP V. értekezlete után, 1934 végén útban Bécsbe, hogy a JKP Központi Bizottságának beszámoljon a vajdasági pártszervezetben uralkodó helyzetről, Blagoje Parović 1935. január 10-én Újvidékre utazott. Itt néhány kommunistaival több órás tanácskozást folytatott, amelyen beszélt a IV. pártértekezlet munkájáról és az általa a vajdasági kommunisták számára is kitűzött feladatokról, válaszolt a jelen levő kommunistáknak a pártmunkával kapcsolatos számos kérdésére és utasításokat adott nekik, hogyan dolgozzanak tovább.

Már kezdettől fogva mintha a forradalmár teljes kapacitásával tevékenykedett volna, úgyhogy Parović esetében eléggé nehéz megjelölni azokat a szakaszokat, amelyeket egy egyéniség fejlődésében létrehoz. 1925 februárjában Parovićot a többi vádlottal együtt felmentették. Ugyanebben az évben Rijekából visszatérőben Zágrábba érkezett, ahol hamarosan a Jugoszláv Kommunista Párt helyi bizottságának tagjává vált. Akkor azonban már tapasztalt pártmunkás volt.

Blagoje Parović korán illegálisba vonult, és ezzel csak beismerte milyen körülmények között harcolt a forradalom ügyéért, de egy pillanatig sem nyugodott bele ebbe. Bajtársa, Todor Vujasinović „világméretű illegális munkást” látott benne.

Amikor Parović vezetőként a politikai életbe lépett, a pártban súlyos állapotok uralkodtak a frakciós harcok miatt, amelyek felbomlásával fenyegettek. Parović Tito elvtárrsal és Đuro Đakovićtyal egy csoportban

dolgozik és jelentős mértékben hozzájárul az effajta állapotok elleni harc-
hoz. Röviddel a Jugoszláv Kommunista Párt III. kongresszusa után
(1926-ban), a legnagyobb válság idején, 1927-ben, Parović a zágrábi helyi
pártbizottság tagja. Tanubizonyságot tesz Tito elvtárshoz való hűségéről
és jelentős szerepet tölt be a VIII. helyi pártértekezlet előkészületeiben,
és magán az értekezleten, amely a frakcióellenes irányvonal (amelyet „zág-
rábi irányvonal” néven ismernek) győzelmet aratott és utat nyitott a párt
válságának megszüntetése és mélyebbre ható forradalmi átalakulása felé.
Az értekezleten a „kisebbség” az addigi munka bírálóival, értékeléseivel,
főleg pedig Georgijević (Tito elvtárs) elvtárs hangsúlyozta: „a küldöttek
felszólalásai megmutatták, hogy a helyi szervezet továbbra is még nagyobb
energiával folytat majd harcot az opportunizmus, a frakciósság és a szélső-
baloldali klikkrendszer ellen, amely Zágrábban is kezd megnyilvánulni.”

E pártértekezlet szelleme hatotta át a közismert Nyílt Levelet, amelyet
ugyanaz év áprilisában a Komintern intézett a JKP tagjaihoz.

A JKP életének e döntő történelmi pillanatában, amely tartósan meg-
alapozta a pártélet forradalmi normáinak megszilárdulását, főleg pedig
a forradalmi egységre, a munkásosztály-összetételre, a frakciósság és a cso-
portosulás elleni harcra vonatkozó normáit, nagy szerepet játszottak
azok a káderek, akik e feladat közvetlen hordozói voltak. Parović meg-
jelenése a politikai színtéren a Jugoszláv Kommunista Párt meghatáro-
zott forradalmi folyamatait juttatta kifejezésre, egyszersmind pedig az
új lendület erejét is jelentette, amelyet e folyamat hozott magával és érvé-
nyesített. Az a tény, hogy Parović egy forradalmi folyamat keretében je-
lentkezik, nem csökkenti egyéni hozzájárulását és etejét, hanem csupán
szemlélteti a társadalmi-politikai feltételeket, amelyek között felfejlődött.
Az igen hűséges és kétségtelenül tehetséges forradalmár harcos gyorsan
felemelkedett a párt- és politikai vezetőségbe.

A január 6-i diktatúra azonban nem kíméli őt sem, noha ügyesen kerüli
el a rendőrség csapdáit. Parović a Központi Bizottság határozatára távo-
zott az országból. Moszkvába 1930-ban érkezett, ahol az egyik legjobb
hallgatóként fejezte be a nemzetközi lenini iskolát. Olyan jól elsajátította
a tananyagot, hogy előadó is volt, sőt professzor is a pártiskolákban, és
intézetekben is dolgozott. Először Moszkvában dolgozott, majd párt-
instruktorként Németországban és még néhány országban. Elismerést
keltett néhány világnyelv jó ismeretével, s így a lenini iskolában olasz
nyelven adta elő a marxizmus-leninizmus tantárgyat a Moszkvába érkezett
olasz kommunisták csoportjának. Ekkor még 28-29 éves. Parovićot ellen-
állhatatlanul vonzotta a munkásosztály közvetlen harca, őszintén, oda-
adással vett részt benne és hagyta hogy magával sodorja veszélyekkel
teli útjain.

1932-ben pártmunkára ment az ideiglenes pártvezetőségbe.

A Jugoszláv Kommunista Párt IV. országos értekezletének és a Komin-
tejn VII. kongresszusának gyorsított előkészületeivel kapcsolatban Tito
elvtárs 1934 júliusában Bécsbe utazott, ott találkozott Blagoje Parovićyal
és a legszorosabban együttműködött vele. Augusztus második felében
Tito elvtárs Bécsből hazautazott azzal a feladattal, hogy a IV. országos
értekezlet és a horvátországi és szlovéniai értekezlet előkészítésén dolgoz-
zon, ezzel egyidejűleg Blagoje Parović pedig azt a feladatot kapta, hogy
szervezze meg a pártértekezletet Szerbiában, amelyet 1934 nyarán Zlatibo-
ron meg is tartottak.

Parović munkálkodott a szerbiai pártszervezetek felújításán, a tartomá-
nyi párttechnika megszervezésén és a pártanyag terjesztésén Szerbiában.
Személyesen is igen nagy mértékben részt vett ebben, és mozgó ereje
volt ennek a tevékenységnek. Sokat utazott az országban és külföldön is,
de, mint ahogyan bajtársa, Todor Vujasinović elvtárs megállapítja: „mindig
megjelent Belgrádban a megfelelő időben, amikor a legnagyobb szükség
volt rá.” Szerbiában kapcsolatot teremtett több pártszervezet között s az
ő utasításai szerint szervezték meg az első illegális pártnyomdát, adták ki
a Komunist első számát, amelynek vezércikkét ő írta. Ez is annak a bizo-
nyítéka, milyen jól értelmezte a pártmunkát és -építést, a harcot a pártkáderek
erősítéséért, azért, hogy az osztály, a proletárok szava tért hódítson a mun-
kásosztályban és a nép soraiban. És mint ahogyan bajtársa mondja: „Pa-
rović soha sem jött Belgrádba anélkül, hogy ne írt volna valamit illegális
sajtónk számára”. Cikkeket írt a Proleterbe, a Klasna Borbába, a belgrádi
Kommunistba és az írott szó erejébe vetett hitét magával vitte Spanyol-
országba is, ahol a nemzetközi brigád tagjai között megindította és szer-
kesztette a Dimitrovac című lapot.

A pártmunka felélénkítése és a párt megszilárdítása keretében Blagoje
Parović útján létrehozták a kapcsolatot a vajdasági pártszervezettel is,
amelynek ebben az időben Szabadkán és Versecen fejlett szervezetei voltak.
A Központi Bizottság küldötteként részt vett a JKP 1934. december 24-én
és 25-én Ljubljában megtartott IV. országos értekezletén és beválaszt-
ották a Központi Bizottság politikai bizottságába.

A frakciós tevékenység és csoportosulás elleni harchoz is jelentős mér-
tékben hozzájárult Blagoje Parović, de korai halála miatt csak az ütközet
kezdetén lehetett jelen, amelyet Tito elvtárs indított el és fejezett be.
Attól kezdve eltökélten a forradalmi egység megszilárdítására orientálódva
a párt napjainkig az eszmei-politikai éberség, a csoportosulás és a frakciós-
ság elleni eltökéltség magas fokáról tett tanúbizonyságot.

A JKSZ jelenkori harca a frakciósság és a csoportosulás ellen, amelyet
oly erősen kellett megindítani a Vajdasági KSZ-ben is, azokból a ta-
paszlatokból ihletődik, amelyeket a pártunk és forradalmunk a történelem
során szerzett és amelyekhez Blagoje Parović is nem csekély mértékben

hozzájárult. Az a tény, hogy a forradalmi harc lényegbevágó problémái felé fordult – a baloldali és jobboldali elhajlás elleni harc egysége felé – korunkban is időszerűvé teszi. Az alapvető forradalmi mércék soha sem évülnek el, függetlenül attól, hogy változnak a harc feltételei és formái. Tevékenységében a forradalmi osztálypozíció érvényesült, ezt rendkívüli egyéniségének erejével gyakorlatilag tudatosította, s a napjainkban is tartó forradalmi politikai harc színterére vitte.

1934 nyarán illegális jugoszláviai tartózkodása alatt Blagoje Parović Kovač álnéven A parasztnak barátja címmel brosúrát írt, amelyet a párt-technika sokszorosított és terjesztett. Éles reagálás volt ez Dragoljub Jovanović Új Anteus című könyvére, amelyben Parović leleplezi a proletár mozgalomhoz nem kapcsolódó parasztmozgalmak kapitalista jellegét.

Az „agrárdemokrácia” és „agrárszocializmus” lényegét és céljait leplezve Parović rámutatott arra, hogy a „földet és művelődést” követeléssel nem jólétet adnak a parasztnak, hanem az osztálykizsákmányolás még nagyobb veszélyeibe és szörnyűségeibe sodorják, mert ezáltal csak „út nyílik egyesek gyorsabb elszegényedésére és mások gazdagodására”. Ezért csak a munkások és a parasztnak hatalma szüntetheti meg a falun a kizsákmányolást, nem pedig a burzsoá hatalom. Nagy történelmi eseményről van azonban szó, amely „nem megy és nem mehet végbe nagy megrázkódtatások, nehéz harcok nélkül, mert egyetlen osztály sem adta át szépszerével a hatalmat sehó!”.

A proletár harc stratégiájának és taktikájának egyik lényeges kérdését – a parasztsággal való szövetséget – megvilágítva Parović rámutat egyes konkrét politikusokra és törekvésekre, hogy abban az időszakban, amikor néhány évvel a január 6-i diktatúra után megkezdődött az erős szociális és politikai erjedés, megakadályozzák ennek a természetes, társadalmilag és történelmileg elkerülhetetlen folyamatát – a munkásosztálynak az igazságosabb társadalmi viszonyokért és a kizsákmányolás megszüntetéséért folytatott harcával való egybefűződését –, s a forradalmi erőfeszítést a meglévő társadalmi keretek között tartásák, megghiúsítsák azt, hogy igazi, megfelelő formáit öltse.

A kommunisták tevékenységére és magatartására vonatkozó bíráló megjegyzései a harc forradalmi gondolat gyöngyszemei közé tartoznak, megvan a megfelelő taktikai-stratégiai elemük és egészen világos, hogy ma, a liberalizmus és opportunizmus elleni harc tetőfokán miért oly rendkívül időszerű és ösztönző a következő megállapítása: „Minél kevesebb forradalmi kaptafát és ríktó forradalmi frazeológiát... A harc sikerével mérjük a jelszavak, a terminológia, a harci formák és módszerek helytállóságát”. Emlékezzünk csak vissza, hogyan harcolt a gyávák ellen a pártban, a karrieristák, a konjunktúra lovagok, a likvidátorok, a kisburzsoá értelmiségiek ellen. Manapság erélyesen összecsapva a liberalizmussal, el kellett

vetnünk verbalizmusának súlyos terhét és következetesen igazodva Tito elvtárs álláspontjához, miszerint nem lehet különbség a szavak és tettek között, meg kellett szilárdítanunk a forradalom pozícióját és folytonosságát.

A spliti plénumon Parović a JKP KB politikai bizottságának nevében vesz részt és az első napon elnököl. Míg a párt legszűkebb politikai vezetőségének többi tagja az első napirendi pont – Tanulságok a választási helyzetből – keretében védekező álláspontra helyezkedtek és kerülték a konkrét válaszokat, Parovićnak ereje volt világosan és felreérthetetlenül elismerni a kritikát, és egyetértett azzal, hogy a május 5-i választásokra adott utasítások „homályosak, kétértelműek és részben szabálytalanok voltak”, ami abban az időben, amikor nagy erőfeszítések történtek a népfront megteremtésére, nagy károkat okozott a párt érvényesülésének, és népszerűsítésének az ország politikai életében. Parović bírálólag és méltóságteljesen lépett fel: „A KB politikai bizottsága megérdemelte a plénumnak ezt a bírálalatát. Igaz az, hogy a KB politikai bizottsága lemarad az események mögött. Belső politikai bizottság nélkül nincs szó operatív vezetésről.” Később, 1936 őszén Tito elvtárs hazajött és megalakította a központi vezetőséget, az úgynevezett belső Központi Bizottságot. Ezáltal beigazolódtott Parović akkori vezetőség elleni kritikájának forradalmi lényege. Ez az egészséges hangnem és a dolgok elvi megközelítése igen nagy jelentőségű volt mindazoknak a forradalmi változtatásoknak a megkezdésére nézve, amelyeket Tito elvtárs valósított meg, miután a párt élére került.

A spliti plénum második napján Parović A népi szabadság frontjáról címmel beszámolót olvasott fel. A társadalmi valóság marxista elemzési módszeréhez igazodva szemléltető módon bírálólag taglalta a nemzetközi helyzetre jellemző új mozzanatokat. A szilárd forradalmi elkötelezettség lehetővé tette számára, hogy ezen elemzés alapján mozgósító következtetésekre jusson, meghatározza a forradalmi kommunista mozgalom távlatait abban az időszakban, amikor a világkapitalizmus komoly válságba jutott és amikor a fasizmus jelentkezett, és kezdett kibontakozni és nyomást gyakorolni.

Az a történelmi időszak volt ez, amikor a proletariátusnak, élén avantgardejával, a Lenin vezette nagy októberi forradalom tapasztalataiból okulva nem volt szabad várakoznia, sem pedig lemaradnia. A történelmi távlat a proletariátusnak kedvezett, szélesre tárultak előtte a történelem kapui. Hogy azonban sorsát maga határozhassa meg, meg kellett szervezkednie és harcba kellett kezdenie, erősítenie kellett a népi szabadság frontját, azt a reális történelmi keretet, amelyben a proletariátus a többi szocialista erővel egységben feltette összes elvi, történelmi és osztályjellegű kérdéseit. Ezért Parović rámutatott arra, hogy fel kell hagyni a szektás

tevékenységgel és ki kell használni a lehetőséget az alapvető politikai célok legalizálására. Soha sem tévedt az absztrakt doktrinérizmus talajára, hanem minden eszmei és politikai projekciót a reális helyzet és bírálata dimenziójában adott meg. Másszóval, mintha egy pillanatra sem vált volna el Marx téziséből – amely szerint a világ megváltoztatásáról, nem pedig csupán magyarázásáról van szó. Olyan forradalmi előrelátás után kutatott, amely képes a valóság talaján mozogni, s nem csupán lebegni felette, amely az élő szociális erők harcának gyakorlati programja lehet.

Ezért Parović mint kommunista és forradalmár a forradalmi munkásmozgalom akkori feltételei között rendkívül jól eligazodik, az igazi stratégiai és taktikai kérdésekre összpontosítja a figyelmét, függetlenül attól, hogy a feltételek igen bonyolultak, a társadalmi és politikai erjedés igen mélyreható volt, a vezetőség pedig, amelynek pillanatnyilag tagja volt, gyenge segítséget nyújtott, mivel lemaradt az idő követelményei mögött, tévelygett, frakciósságba és oportunizmusba fulladt.

Parović igen tömören ismerteti a harc távlatáról alkotott általános nézetét: „Két szóban összegezve: kolosszális lehetőségek, ezek azonban jelentéktelenül vannak kihasználva, mivel nem tudjuk meghódítani a tömegeket és nem tudunk harcolni értük.” A meglevő szociális és politikai helyzetben szüntelenül megtalálta a forradalmi akció tartalékait és felfedezte azokat a területeket, amelyeken a forradalom szüntelenül előre haladhatott. Különösen a „tömegek meghódításának” következményére mutatott rá, és miután emlékeztetett arra, hogy a proletariátus első győzelmes forradalma sem „sorrend” szerint tört ki – legelőször az iparilag legfejlettebb országban, hanem Oroszországban – megállapítja: „nem lehet kizárni azt sem, hogy Jugoszlávia lesz az első az országok között, amelyekben a forradalom győzelmet arat”, tehát „úgy dolgozzunk, mintha holnap forradalom lenne”. Egyes taktikai és stratégiai kérdésekkel foglalkozva Parović az egész forradalmi helyzetet és távlatait tartotta szem előtt. Ma, történelmi távlatból szemlélve Parovićnak ezek az értékelései rendkívül pontosoknak, találóknak és igazoltaknak tűnnek. Külön hangsúlyozni kell, hogy a KB spliti plénuma jelentős változásokat hozott a párt nemzeti kérdéssel kapcsolatos politikájában és Parović ehhez közvetlenül és jelentős mértékben hozzájárult. A nemzeti kérdés marxi megközelítését és valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk testvériségének és egységének politikáját amelyhez a spliti plénum elsőrendű jelentőségű, döntő hozzájárulást adott, Tito elvtárs a forradalmi orientáció és gyakorlat lényegbevágó jellegzetességeként határozza meg.

Blagoje Parović Tito elvtárral együtt részt vett a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusán, amelyet Moszkvában tartottak meg 1923. július 25-étől augusztus 20-áig. Parović részt vett a vitában Georgij Dimitrov A fasizmus offenzívája és a Kommunista Internacionálé feladatai

a munkásosztály fasizmussal szembeni egységéért folyó harcban című beszámolója után és beszélt a szakszervezetekről, a munkásosztály egységéről és a népi szabadság frontjáról.

Amikor azonban a pártszervezet fejlődésében belső nehézségek merültek fel és bekövetkeztek a kommunisták tömeges letartóztatásai, a vezetőkáder egy része külföldre emigrált, A párt súlyos csapásokat szenvedett, a vezetőségen belüli viszonyok egyre inkább kiéleződtek, s ezért összehívták a KB plénumát, amely 1936 márciusában Prágában kezdődött és áprilisban Bécsben folytatódott. Ezen a plénumon, amelyről nem tájékoztatták sem a Komintern sem a KB minden tagját, Tito elvtárs és Parović nem voltak jelen. Az új kommunisták elégedetlenek voltak az ilyen munkával és viszonyulással. Tito elvtárs 1959-ben erre így emlékezett vissza: „Nagyon megundorodtam erről. Šmit úgyszintén szomorú volt. Mi ketten találkoztunk, véleménycserét folytattunk, de semmit sem tehattünk.” A Komintern határozata értelmében e plénum határozatait megsemmisítették és 1936 júniusában Moszkvában megtartották a JKP szélesebb körű pártaktívájának tanácskozását, amelyen bírálták a pártmunkát. Röviddel ezután változtatásokat hajtottak végre a pártvezetőségben, Tito elvtárs elutazott Bécsbe, hogy végrehajtsa az átszervezést, véglegesen kezébe vegye az ügyeket és tartós távlatokat nyisson Jugoszlávia munkásosztályának nemzeteinek és nemzetiségeinek forradalmi harca előtt. Gorkiék frakciós csoportjának utolsó próbálkozásaival azonban Blagoje Parovićot háttérbe szorították és leváltották a KP politikai bizottságából.

Blagoje Parović életútjának eredménye olyan forradalmi mű, amely túllép a történelmi és társadalmi kereteken, amelyek között létrejött és gyakorlati effektusokkal járt, az életben való megnyilvánulása rendkívül emberi, természetes és közelálló.

Forradalmi útjának egy lövés vetett véget a madridi fronton, Villenneva della Canadánál; a XIII. nemzetközi brigád biztosaként esett el, ott Spanyolországban, ahol összegyűltek mindazok, akik őszintén forradalmat akartak, ott, ahol a forradalom ereje volt érezhető, de keserősége is az egyénre nézve. Parović eszméit követte szigorúan a párt feladatai szerint. Életstílusával összhangban esett el a forradalom viharában, amelyhez oly nagy mértékben hozzájárult, hogy mindig van benne a sajátjából, s ami történelmi távlatból szemlélve nem csekély; ezáltal a legnagyobbak sorába került.

III.

A forradalom a döntő osztályjellegzetességeken kívül az egyének személyes jellegzetességeit is magán viseli és ebben van történelmi átfogó volta, teljessége.

Blagoje Parović azon forradalmárok és kommunisták közé tartozik, akik a jugoszláv osztálymozgalom és a Jugoszláv Kommunista Párt legszébb és legforradalmibb jellegzetességeiből fejlődtek ki, és akik ellenállók voltak a számos megpróbáltatással és fogyatékossgal szemben. Forradalmi mozgalmunk belső erejét fejezi ki, amely fokozatosan megszilárdult, hogy miután Tito elvtárs a JKP élére került, megerősödjön és erőteljesen előre törjön egy új kor hajnala felé, amely ma a történelmet határozza meg.

Parović portréja tiszta és mindenki számára érthető: lelkes forradalmár, meggyőződéses marxista és szenvedélyes politikai harcos. Megmutatta, hogyan lehet az élet egyszerű területeit is a társadalmi osztályharc és a forradalmi törekvések megnyilvánulásának keretévé változtatni. E döntő élet-elkötelezettségében növekedett és égett el alkotói energiája, amely lelkes és erőteljes egyéniségének különféle formáiban nyilvánult meg. Mintha a sors szabta volna rá a forradalmár szerepét, amelyet őszintén elfogadott és kiválóan megvalósított.

Az őseitől származó hercegovinai hegyi lakó pszichológiája nála az illegális munkás forradalmi mentalitásává és a forradalmár logikájává fejlődött, amelyet fokozatosan szerzett meg a társadalom osztálymalmában és a közvetlen politikai harcban. Már 32 éves korában egy párt legszűkebb vezetőségi tagjának felelősségét viselte, amely a társadalmi osztályharc legkeményebb feltételei között edződött. Valóban gazdag forradalmi gyakorlata rövid életében zsúfolódott össze, mintha sietett volna, hogy 34 éves koráig, Spanyolországig, bejárja az egész forradalom körét és ezt a nemzetközi méretű proletárharcos tekintélyével zárja. Példája rendkívül jól fejezi ki Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei valamint munkásosztálya forradalmi kommunista mozgalmának nemzetközi természetét és törekvését, valamint mélyreható belső proletár egységét, amely a történelemben fejlődött ki és igazolódott be, ma pedig erős és töretlen.

Már korán és világosan látszott, hogy Parović Tito elvtárs munkatársa. Ellene törtek mindazok, akik félték a párt új forradalmi előretörésétől és megszilárdulásától. Ő azonban nem törődött a pletykákkal és tovább haladt a forradalmár és a kommunista útján. Elfogadta leváltását a politikai bizottsági tagságról és a KB küldötteként elment Spanyolországba. Mindenkori hitte, hogy esélyei a forradalmi következetességben vannak, a forradalomnak és a harcnak szélesek a területei, s a forradalomnak mindig van ereje feltörni a csúcsra. Spanyolországban növekedett tekintélye, kommunista ereje és nemzetközi jellege méginkább kibontakozott.

Az illegális munkafeltételek miatt Parovićról csak halála után szereztek szélesebb körben tudomást. A Proleter, a JKP KB sajtószerve 1937-ben közli, hogy Blagoje Parović halálával „a jugoszláv munkásmozgalom egyik legjobb harcosát veszítette el, a Kommunista Párt pedig egyik

legkimagaslóbb tisztségviselőjét és aktivistáját, és vele sírba hullott nagy reményünk.”

Végül még azt szeretném hangsúlyozni, hogy mindaz az erő, amelyet dicső történelme folyamán a Jugoszláv Kommunista Párt illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség magába gyűjtött, manapság forradalmi akciójának és távlatának reális pozíciója. De mint ahogyan Todo Kurtović elvtárs mondja: „köszönjük meg neki és sok bajtársának is, hogy ma ilyenek vagyunk”. Parović műve messziről ragyog, még ha csak érintjük is pártunk és forradalmunk dicső történetét.

Talán mégis azzal kell befejeznünk, ami olyan erőteljes és igaz Blagoje Parovićról: a párt és a nép hű fia volt. Ezzel mondunk róla a legtöbbet.

Elhangzott a Blagoje Parović születésének
70. évfordulója alkalmából Újvidéken, 1973.
december 27-én tartott díszülésen